

IMRICH VAŠEČKA

Prístupy verejnej správy v ČR k riešeniu rómskeho problému - náčrt problematiky

(KRÁTENÉ)

Výskumy príčin migrácie Rómov do krajín EÚ ukázali, že táto migrácia bola do istej miery lokálne uplatňovanou stratégiou niektorých skupín Rómov, ktoré takto reagovali na situáciu v ktorej sa ocitli po systémovej zmene v roku 1989. (Vašečka, 2002: 232-233) Migrácia Rómov, tak ako aj rómsky problém, však napriek tomu nie sú iba lokálnym problémom. Úroveň cetrálna a lokálna sa pri jeho riešení prelínajú. Štátna správa je nezastupiteľná v oblasti vytvárania podmienok pre odstraňovanie systémovej príčiny exklúzie a netolerancie, pre vytváranie podmienok pre prácu sociálnych pracovníkov, pre riešenie nezamestnanosti Rómov a pre koncepčné a systémove riešenie problému. Samosprávy obcí a miest sú nezastupiteľné v hľadani a uplatňovaní stratégií, ktoré zodpovedajú konkrétnym potrebám a podmienkam. Mimovládne nezávislé neziskové organizácie sú nezastupiteľné v hľadani a overovaní riešení nových, zložitých, neznámych a nepopulárnych aspektov tohoto problému.

1. RÓMSKY PROBLÉM AKO PROBLÉM KOMPLEXNÝ, SPOLOČENSKÝ A DLHODOBÝ

Keď sa hovorí o rómskom probléme¹ nemožno si nevšimnúť, že sa hovorí o všetkých závažných sociálnych problémoch súčasnosti. Ide o problém, v ktorom sa ako v lieviku koncentrujú vysoká miera dlhodobej nezamestnanosti Rómov pri súčasnej ich vysokej účasti na nelegálnom trhu práce, nízka úroveň vzdelanosti a kvalifikácie väčšiny populácie, jej zlé bytové podmienky, zlé podmienky hygienické a zdravotné, nižší priemerný vek členov rómskej menšiny, ich vo všeobecnosti nízka životná úroveň, problematická školská dochádzka detí, vysoká miera drogovej závislosti mládeže, gamblerstvo, vysoká miera závislosti na sociálnych dávkach pri súčasnom veľkom rosahu rómskeho úžerníctva a nízkej miere kontaktov s majoritou.

Rozsah problémov je tak veľký a ich vzájomné prepojenie je tak mnohostranné, že nie je možné poukázať na niektorý z nich ako na dominantný. Rómsky problém je problémom komplexným, preto ho možno začať riešiť od ktorejkoľvek jeho dielčej časti. Zároveň je tiež problémom spoločenským, a to v tom zmysle, že ho ako znepokojivý vníma mnoho členov majority aj minority, je v centre pozornosti verejnosti, jeho riešenie je predmetom verejných diskusií a tiež opatrení verejnej politiky. Dlhodobosť problému je daná tým, že nie je riešiteľný v časovom priestore jednej generácie a jeho úspešné riešenie vyvolá hlbokú intergeneračnú zmenu tak u menšiny, ako aj u majority. Komplexnosť, spoločenský charakter a dlhodobosť tohoto problému znamenajú, že riešenie iba niektorej jeho časti, bez zohľadnenia súvislostí s inými, riešenie bez akceptácie či účasti verejnosti a riešenie iba počas niekoľko málo rokov bude neúspešné. Znamená to tiež, že tento

¹ Rómsky problém ako taký neexistuje, ide o rómsky problém z pohľadu majority a kritériami jeho vymedzenia sú jej vlastné normy a hodnoty a o rómsky problém z pohľadu Rómov a možno oprávnené očakávať, že z tohoto pohľadu bude mať inú podobu a zrejme aj iný názov. V tomto príspevku budeme vychádzať z kritérií, ktoré sú odvodené zo znakov multikultúrnej spoločnosti. Neznamená to, že budeme používať tzv. objektívne kritériá. Ide skôr o modifikované, neetnocentrické kritériá majority.

problém je možné vyriešiť iba vtedy, keď sociálne intervencie svojim rozsahom, intenzitou a časom trvania prekročia určitú kritickú masu. Tá je daná rozsahom a hĺbkou sociálneho vylúčenia a chudoby v rómskej populácii a tiež rozsahom času, ktorý je potrebný na dosiahnutie a udržanie kultúrnej a civilizačnej zmeny. Pre verejnú správu to znamená, že riešenie rómskeho problému vyžaduje akceptovať ho v jeho reálnej podobe, vyžaduje koncepčný prístup, sociálny koncenzus a úsilie, ktoré presahujú štvorročné volebné obdobie.

KOHO SA RÓMSKY PROBLÉM TÝKA?

Odpoveď je zdanlivo jednoduchá - rómsky problém sa týka Rómov. Hlbší pohľad však ukazuje, že sa týka predovšetkým majority a v súčasnosti má takú podobu, akú mu ona dáva. Koho ale máme na mysli, keď hovoríme o Rómoch a koho keď hovoríme o majorite?

Ak vylúčime prisudzovanie rómskej identity na základe antropologických znakov, ostávajú dve možnosti - za Róma považovať toho, kto sa individuálne a dobrovoľne deklaruje ako Róm, alebo rómsku identitu stotožniť s rómskou identitou skupinovou. Znamená to arbitrálne ju prisúdiť členom tých komunit, ktoré žijú tzv. rómskym spôsobom života, a preto sa považujú za rómsku komunitu a za takú ju považujú aj iní, ich okolie. Prvý prístup je jediný správny, druhý je možný v tom prípade, ak ide o ľudí, ktorí sú sociálne odkázaní a v zmysle zákona sa uchádzajú o sociálnu pomoc. Jej efektívne poskytovanie by malo rešpektovať špecifiká dané ich osobitým štýlom života, kultúrou a špecifickou identitou.

Rómska skupinová identita sa každodenne „deje“, konštruje sa a vydeľuje v každodenných sociálnych vzťahoch a činnostiach členov každého konkrétneho lokálneho rómskeho spoločenstva. Členovia týchto spoločenstiev sa spolu každodenne kontaktujú, vzájomne na seba pôsobia, komunikujú, vytvárajú svoj vlastný významový a symbolický svet, vytvárajú jazyk, ktorým ten svet pomenúvajú, zúčastňujú sa rovnakých rituálov a ceremónií, ktorými potvrdzujú svoje členstvo v spoločenstve, vytvárajú spoločné postoje, podobne hodnotia vonkajší svet, svoju minulosť a podobne.

Možno predpokladať, že títo ľudia odvodzujú svoju individuálnu identitu od identity tohto spoločenstva. Dôležitejšie však je, že vonkajší svet im prisudzuje individuálnu identitu na základe ich príslušnosti k tomuto spoločenstvu. Možno tiež predpokladať, že bez konkrétneho lokálneho rómskeho spoločenstva sa individuálna rómska identita každého jednotlivého príslušníka rómskej populácie oslabuje. Dôležitejšie však je, že všetci, ktorí nie sú členmi komunity, majú do nej obmedzený prístup. Ak teda hovoríme o Rómoch, hovoríme o tých, ktorí sú sociálne odkázaní, vytvárajú územne a sociálne ohraničené lokálne spoločenstvá, ktoré majorita všeobecne považuje za rómske, a za také ich považujú aj samotní ich obyvatelia. Tieto rómske lokálne spoločenstvá sú často ohraničené nielen územne a sociálne, ale niekedy územne a sociálne aj segregované.

Prisudzovanie individuálnej identity na základe identity skupinovej je na pôde sociálnej politiky a sociálnej práce nebezpečné (v iných oblastiach je neprípustné) z dvoch hľadísk. Možno predpokladať, že ak formy a prístupy poskytovania pomoci nie sú kompatibilné so špecifickou identitou a kultúrou týchto spoločenstiev, ale kopírujú formy a prístupy bežné vo vzťahu k majoritnej populácii, hrozí nebezpečenstvo, že sklznú do ukrytej diskriminácie týchto ľudí. A po druhé, tento prístup kopíruje tradičnú stigmatizáciu, keď

sa za Rómov považujú iba chudobní a neintegrovani Rómovia. Myslíme si, že je ďaleko lepšie hovoriť o týchto nebezpečenstvách a reflektovať ich v praktickej činnosti, ako ich zamlčať a napomôcť tak tomu, aby sa prostredníctvom činnosti nevedomele stávali skutočnosťou. Je lepšie pri poskytovaní sociálnej pomoci v lokálnych podmienkach poskytovať ju diferencovane pre ľudí, ktorí majú odlišný štýl života a identitu ako majorita, ako sa držať zásady, že ak sme všetci občania jedného štátu, tak voči všetkým treba postupovať rovnako. Uplatňovanie rovnakých zásad a cieľov sa líši od uplatňovania rovnakého postupu - zdá sa, že niektorí predstavitelia samospráv ten rozdiel nevidia. Pre potreby tohto príspevku budú teda za Rómov považovaní tí, ktorí sa sami verejne označujú ako Rómovia, a tiež tí, ktorí sú sociálne odkázaní a sú členmi spoločenstiev, ktoré sa považujú za rómske a za také ich považuje aj ich širšie sociálne prostredie.

3. PRÍSTUPY SAMOSPRÁV K RIEŠENIU RÓMSKEHO PROBLÉMU

Prístupy samospráv k udeleniu sociálnej pomoci sociálne odkázaným Rómom možno rozdeliť, na základe predchádzajúcich konštatovaní a predpokladov, do týchto typov stratégií pomoci: múr voči Rómom, vrátane nečinnosti voči tým, ktorí zneužívajú situáciu Rómov; normalizácia problémovej situácie Rómov; orientácia na vonkajšiu pomoc Rómom; orientácia na vnútornú pomoc. Táto typológia pracuje s dvomi kritériami - používanie stigmatizácie a prípustnosť exklúzie určitých skupín a jednotlivcov, t.j. názory na žiaduci rozsah súdržnej spoločnosti.

Predpokladané stratégie, ktoré budú verifikované v ďalšej etape výskumu, sú výsledkom úvahy, podľa ktorej majorita volí stratégie pre riešenie problémov podľa toho, či problém považuje alebo nepovažuje za svoj a za legitímny.

Predpokladáme, že tam, kde sa možno stretnúť (resp. nestretnúť) so stigmatizáciou Rómov, tam zrejme nebude (resp. bude) rómsky problém považovaný za legitímny problém majority a adekvátne tomu budú volené aj stratégie.

Predpokladáme tiež, že tam, kde sa možno stretnúť (resp. nestretnúť) s názorom, že exklúzia je prípustná (resp. neprípustná), tam zrejme nebude (resp. bude) majorita považovať rómsky problém za legitímny problém majority a adekvátne tomu budú volené aj stratégie.

V priesečíku týchto variánt sa nachádzajú typy možných prístupov k riešeniu rómskeho problému na lokálnej úrovni - pozri schému č. 1.

Schéma č. 1

Typy stratégií, ktoré majorita volí pre riešenie rómskeho problému v závislosti od používanej stigmatizácie, od názoru na prípustnosť exklúzie a od legitimacy problému.

		PRÍPUSTNOSŤ	EXKLÚZIE		
		NIE	ÁNO		
POUŽÍVA- NIE STIGMA- TIZÁCIE	ÁNO	vonkajšia pomoc	múr a ľahostajnosť	NIE	LEGITIMITA PROBLÉMU
	NIE	vnútorná pomoc	normalizácia problému	ÁNO	
		ÁNO	NIE		
		LEGITIMITA	PROBLÉMU		

STRATÉGIA MÚRU

Táto stratégia spočíva v budovaní hraníc a prekážok medzi Rómami a nerómami. Jednotlivé jej podoby majú spoločné to, že sa vyhýbajú riešeniu problému integrácie, reagujú na problém až vtedy, keď sa dostal do akútnej podoby a jeho riešenie už neznesie odklad, hlavnou metódou práce sú administratívne opatrenia, ktoré nie sú sprevádzané odbornou dlhodobou sociálnou prácou. V lepšom prípade integráciu odsúvajú do budúcnosti, až sa Rómovia údajne zmenia, v horšom prípade rátajú s tým, že sa im podarí Rómom sa zbaviť - ich odsunom, resp. nevpustením na územie obce.

Možno predpokladať, že stratégia múru má v súčasnosti niekoľko podôb:

► **Uplatňovanie diskriminujúcich opatrení**, ktoré sú zákonne nepostihnutelné. Samospráva sa rôznymi, zväčša ťažko dokázateľnými spôsobmi snaží zabrániť takzvaným *cudzím* Rómom, čiže tým, ktorí v obci nemajú trvalý pobyt, usadiť sa v obci (v meste). V extrémnej polohe má podobu zákazu vstupu Rómom do obce.

► **Snaha, aby sa Rómovia nevyskytovali v priestore**, ktorému lokálne majoritné spoločenstvo prisudzuje vysokú hodnotu. Možno sa stretnúť s týmito podobami tohto prístupu:

- Riešenie problému neplatičov nájomného ich vysťahovaním do takzvaných sociálnych bytov, resp. privatizáciou problémových obecných domov a následným vysťahovaním Rómom. Výsledkom sú historické centrá miest a iné lukratívne mestské lokality, kde Rómovia už nebyvajú a nevidiať ich ani na uliciach. Na druhej strane vznikajú ulice a štvrte, ktoré obývajú prevažne chudobní a nezamestnaní Rómovia, a ktoré sú izolované priestorovo, spoločensky, sociálne a esteticky.

- Riešenie problému ochrany určitého územia pred krádežami a devastáciou zo strany Rómom ich vysťahovaním z územia. (Na Slovensku takto vznikol napríklad projekt vysťahovania Rómom z chráneného územia parku Slovenský raj - rómska osada v Letanovciach).

- Nebránenie v činnosti tým, ktorí sa snažia Rómom vyhnať z územia, poškodiť ich, zbaviť sa ich. Ako príklad môžu slúžiť útoky skupín skinheads, zákazy vstupu Rómom do reštaurácií apod., voči ktorým orgány verejnej správy spočiatku zasahovali váhavo, alebo vôbec.

► Nečinnosť voči tým, ktorí zneužívajú situáciu Rómov

Ťažko predpokladať, aby orgány verejnej správy priamo zneužívali situáciu, v ktorej sa Rómovia nachádzajú. Ak verejná správa a hlavne samospráva nezasahujú proti ľuďom, ktorí zneužívajú situáciu Rómov, tak svojou nečinnosťou toto zneužívanie fakticky posilňujú, napomáhajú mu. Tí, ktorí Rómov zneužívajú na dosahovanie vlastného zisku nemajú záujem zlepšiť ich situáciu, majú záujem z nej profitovať.

Zneužívanie situácie Rómov, na ktoré verejná správa často nereaguje, má najčastejšie podobu:

- **Zamestnávanie Rómov na čiernom trhu práce** za horších podmienok.
- **Uplatňovanie úžery medzi Rómami**, najmä v problémových rómskych zoskupeniach. Problém úžery v rómskych lokálnych spoločenstvách sa nerieši s výhovorkou, že kde niet žalobcu, tam niet obžalovaného.
- **Využívanie opatrení**, ktorých cieľom je zabrániť zneužívaniu sociálnych dávok, vo svoj prospech.

STRATÉGIA NORMALIZÁCIE PROBLÉMOVEJ SITUÁCIE RÓMOV

Stratégia normalizácie problémovej situácie² Rómov spočíva v tom, že verejná správa nepovažuje problém za tak závažný, ako v skutočnosti je. Deje sa tak z rôznych dôvodov, predovšetkým ale preto, že problém sa ešte plne neprejavil, nezviditeľnil sa a verejnosť nevyvíja na orgány verejnej správy tlak adekvátny veľkosti problému, alebo angažovanie sa v riešení problému neprináša v politickej sfére žiaden profit. Umožňuje to používať politicky nenáročnejšie riešenia a opatrenia, čo môže mať negatívny dopad na ich účinnosť. Vzhľadom na závažnosť problému ide o zástupné riešenia. Dôvody zníženia závažnosti problému a používania zástupných riešení môžu byť rôzne, ale v zásade sú nezaujímavé, pretože podstatný je výsledok a tým je riešenie ale nevyriešenie situácie sociálne odkázaných Rómov. Namiesto efektívnych a preto často politicky náročných riešení sa používajú zástupné riešenia, často administratívne, ktoré majú síce oporu v zákone, ale problém neriešia.

Táto stratégia môže mať rôzne podoby, napríklad:

² Normalizácia problému znamená, že ľudia síce vnímajú, ako sa skutočnosť odchyľuje od toho, čo považujú za normálne, ale tejto odchýlke alebo neprisudzujú význam problému, ktorý je možné či potrebné riešiť a situáciu v konečnom dôsledku považujú za „normálnu“, alebo jej odmietajú prisúdiť hodnotu závažného problému, problém zľahčujú a používajú zástupné, zjednodušené a nutne neúčinné riešenia. Často sa tak deje preto, lebo sú presvedčení, že sa s daným problémom nedá nič robiť, prípadne majú skúsenosť, že angažovať sa do jeho riešenia je riskantné, alebo im je jasné, že hodnota dosiahnutého výsledku nebude v ich očiach zodpovedať individuálne vynaloženým nákladom, alebo zastávajú názor, že problémy by sa mali riešiť „samoregulačne“ v prirodzenom prostredí svojho vzniku bez zasahovania zvonku a že zásah je možný až po preukázanom zlyhaní samoregulácie. V súvislosti s tým, že problém sa považuje za menej závažný ako v skutočnosti je, poľavuje tlak na jeho zásadné riešenie a na to, aby sa mu venovala zvýšená pozornosť. Problém sa stáva jedným z mnohých, jedným z „normálnych“, ktoré nevyžadujú žiadnu zvláštnu pozornosť. Vďaka tomu, že sa problém rieši jeho „normalizáciou“, je možné žiť s problémom, ktorý bol pôvodne neprijateľný, ale zároveň z rôznych dôvodov neriešiteľný. Proces normalizácie problému tak spoločensky prijateľným spôsobom ospravedlňuje slabosť občanov, ktorí nie sú schopní presvedčiť inštitúcie, aby si plnili svoje povinnosti, alebo im umožňuje zakryť nedostatok viery vo vlastné sily, alebo je výsledkom relativizácie hodnôt, podľa ktorých orientujú svoje konanie.

► **Zamestnávanie Rómov na čiernom trhu práce** sa rieši používaním neúčinného systému administratívnych kontrol.

► **Administratívne opatrenia**, prostredníctvom ktorých sa rieši bytová otázka sociálne odkázaných rómskych rodín. Administratívne riešenia prípadov nezákonnosti, neplatičstva, ničenia majetku v devastovaných bytoch a domov „hrôzy“ sa prijímajú bez predchádzajúcej kvalifikovanej sociálnej práce a dôsledného vyžadovania dodržiavania zákonnosti. Tzv. neplatiči sú presťahovávaní z centier miest na ich okraje, bez hlbšieho záujmu o ich ďalší osud a o takto vznikajúce etnické getá. Za najúčinnější a najlacnejší postup sa považuje vyst'ahovanie, ktoré bude po právnej stránke vporiadku.

► **Nahrádzanie sociálnej práce sociálnymi dávkami.** Zanedbávanie sociálnej práce ako kľúča ku skutočnej pomoci a jej nahrádzanie sociálnymi dávkami, o ktorých sa vopred vie, že budú zneužívané.

Tieto a iné podoby tejto stratégie majú spoločné to, že neadekvátnym pomenovaním, resp. ignorovaním rómskeho problému odsúvajú jeho skutočné riešenie. Jeho pravdivé pomenovanie by znamenalo prijať náročné riešenia, na ktoré však treba najprv verejnosť pripraviť, čo je časovo a odborne náročné a politicky často aj riskantné. Možno práve preto sa verejná správa snaží hľadať menej náročné, zástupné varianty (napríklad zamestnávanie sociálnych terénnych pracovníkov, ale v nedostatočnom počte, s nedostatočnými kompetenciami a nedokonale pripravených). Navyše, spoločnosť náročnejšie varianty zatiaľ ani nepožaduje (a je otázne, či by ich v súčasnosti „uniesla“). Rómsky problém má však svoju neúprosnú dynamiku a jeho neadekvátne pomenovanie a tým aj riešenie v súčasnosti, zvyšuje tlak na jeho rýchle, drahé a náročné riešenie v budúcnosti.

STRATÉGIA VONKAJŠEJ POMOCI

Cieľom sociálnych opatrení, ktoré komunistický režim zameril osobitne na Rómov bolo likvidovať ich chudobu a civilizačnú zaostalosť. Nástrojom boli osobitné sociálne dávky a výhody, ktoré boli zamerané na vyrovnanie výsledkov a nie na dosiahnutie rovnosti šancí. Táto *vonkajšia sociálna pomoc* na jednej strane obmedzila rozsah chudoby medzi Rómami, na druhej strane ich naučila neaktivite. Vytvorila postoj, nielen u Rómov, ale aj u majority, podľa ktorého je prirodzené, že štát sa stará o tzv. sociálne istoty svojich obyvateľov (Marody, 1986). Z teórie kultúry permanentnej chudoby sa možno domnievať, že tento postoj je dodnes vlastný väčšine rómskej populácie. Túto domienku posilňujú názory expertov (Goral, 2003) podľa ktorých patrí k tradícii rómskych tradičných spoločenstiev, že sa spoliehali na pomoc majority, posilňujú aj rozhovory s emigrujúcimi Rómami zo Slovenska, ktorí takmer všetci tvrdili, že za komunizmu im bolo lepšie (Vašečka, I., 2000), potvrdzujú ju tiež výsledky výskumu na Slovensku (Vašečka, M., 2002). Na základe tradičnej stigmatizácie Rómov sa to dominujúcej časti spoločnosti javí ako typické práve pre Rómov a nie pre nízkopriíjmové domácnosti závislé na dávkach, nezávislé od ich etnicity. Ide o etnizáciu sociálneho prostredia závislého na sociálnych dávkach.

Rómska komunita ako celok sa vďaka tejto vonkajšej pomoci dostala do situácie, že bez pomoci majoritnej spoločnosti sa už sama od seba nedokáže v krátkom čase vymaniť zo situácie, v ktorej sa nachádza. Potrebuje preto v prvom rade takú pomoc, ktorá by jej umožnila vlastnými silami obnoviť svoju sociálnu suverenitu. Majorita však nie vždy dokáže poskytnúť Rómom takúto pomoc v dostatočnej miere a komplexnosti. Zameriava sa skôr na akcie, ktoré riešia iba časť problému - pomáhajú zmierniť nevyhovujúcu materiálnu situáciu (zásielky šatstva a pod.) a situáciu finančnú (sociálne dávky). Taká pomoc je nepochybne tiež potrebná, ale nemôže byť hlavná, pretože prehlbuje závislosť Rómov v danej lokalite na materiálnej a finančnej pomoci iných. Poskytovanie tohto druhu pomoci naráža navyše u majority na tradíciu, podľa ktorej sa pomoc udeľuje recipročne a citlivo sa sleduje dodržiavanie zásad sociálnej spravodlivosti. Možno práve preto sa v niektorých lokalitách tak ťažko presadzuje pomoc pre Rómov z problémových rómskych zoskupení.

STRATÉGIA VNÚTORNEJ POMOCI

Rómska menšina je v súčasnosti závislá od pomoci majority. Znamená to, že ako celok nie je v súčasnosti schopná riešiť problém svojej emancipácie vlastnými silami.

Vnútoraná pomoc by preto mala smerovať predovšetkým na posilňovanie schopnosti Rómov riešiť svoju emancipáciu vlastnými silami. Vyvoláva to potrebu projektov, ktorých cieľom je zvýšenie ľudského potenciálu jednotlivcov a sociálneho potenciálu menšiny ako skupiny. Predpokladom účinnej vnútornej podpory a pomoci je, že majorita ju chápe ako svoju povinnosť a vyrovnanie dlhu voči menšine dlho prenasledovanej a diskriminovanej, a že menšina je schopná pomoc prijať bez podozrení a s dôverou.

Ľudský potenciál vymedzuje M. Potůček (1999: 21) ako "soustavu dispozic a sklonů člověka k činnostem (a existenci ve vztazích), které rozvíjejí jak lidské bytostní síly, tak zároveň společnost. Je tedy předpokladem životních činností (a vztahů) lidí, jimiž se jako jednotlivci i sociální skupiny uplatňují ve společnosti a mění ji." Ľudský potenciál členov skupiny znamená v súlade s M. Potůčkom (1999: 22-29) potenciál zdravia, poznatkový a dovednostný potenciál, hodnotovo orientačný potenciál, sociálno-participačný, individuálno-integratívny a regulačný potenciál a tvorivý potenciál.

Potůček vymedzuje potenciál jedinca. V prípade rómskeho problému však ide primárne o zvýšenie sociálneho potenciálu rómskej menšiny ako skupiny. Ide o zvýšenie jej schopnosti kolektívne konať pri riešení svojich problémov a kolektívnou činnosťou utvárať podmienky nevyhnutné pre rozvoj ľudského potenciálu jednotlivých príslušníkov menšiny.

V konkrétnych podmienkach lokalít ide o zvýšenie schopnosti členov lokálnej rómskej komunity kolektívnou činnosťou identifikovať a definovať konkrétnu podobu problémov, s ktorými sa v lokalite stretávajú, nájsť ich riešenia a vytvoriť podmienky pre ich realizáciu - sociálno-demografické, kultúrne, organizačno-inštitucionálne, informačné a ekonomické.

Kolektívnou činnosťou pritom treba rozumieť sociálnu činnosť tých, ktorí sú skupinou poverení konať v jej mene. Ide o činnosti, výsledkom ktorých je vytyčenie zámerov, prijatie rozhodnutí, organizovanie ich realizácie a zhodnotenie efektov.

S pomocou jednoznačne tohoto typu sme sa stretli iba v súvislosti s aktivitami mimovládnych nezávislých, neziskových organizácií. Verejná správa, predovšetkým

samospráva, zohrávala úlohu opory pre tieto aktivity, v najhoršom prípade sa otvorene neangažovala proti nim.

Spoločným znakom prístupov vnútornej pomoci je, že sú zatiaľ zriedkavé, nerealizuje ich štát, ale mimovládne neziskové organizácie a čiastočne samosprávy. Ak budú úspešné, stanú sa pozitívnym príkladom pre iných a potvrdia známu zásadu, že krízový stav nemusí znamenať hrozbu, naopak, môže sa stať šancou na zmenu.

LITERATÚRA

Analýza ... 1999. *Analýza vzniku, aktuální situace a možnosti řešení problémů obyvatel Matiční ulice. Závěrečná zpráva úprojektu vypracovaného pro Nadaci Dagmar a Václava Havlových Vize 97*. Praha, Ústí nad Labem: R-Mosty, Socioklub.

Burjanek, A., 1996. Dizertačná práca.

Kepková, M., Víšek, P., 1999. "Romové v systémech sociální ochrany. Zdroje sociální distance." S. 378-397 in *Romové v České republice*. Praha: Socioklub.

Sulitka, A., 1999. "Vývoj a súčasný stav praktických riešení a kompetencií vrcholných orgánov štátu po roku 1989". S. 219-243 in *Romové v České republice*. Praha: Socioklub.

Vašečka, I., 2002 (a). "Migrácia Rómov z ČR a SR - príčiny a potreba intervencií." S. 227- 244 in Sirovátka, T., (ed.), 2002. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita a Nakladatelství Georgetown.

Vašečka, I., 2002 (b). "Utváranie sa problémových rómskych zoskupení v mestách ČR." S. 245-262 in Sirovátka, T., (ed.), 2002. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita a Nakladatelství Georgetown.